

Aljaž Krivec

A SZLOVÉN IRODALOM ÖNISMERETE

Dr. Tomo Virk szlovén irodalomtudós legújabb, *Prešeren feje alatt* című írásában kísérletet tesz a szlovén irodalom létrejöttének eszmetörténeti szempontú feltárására. A középkori kezdetek, a reformáció és az ellenreformáció, a barokk irodalom művei (bár ezek még részletesebb feltárára várnak) után a felvilágosodás következett, később pedig a romantika korában megjelent a szlovén irodalom fogalma. Itt lép be Virk értelmezése, aki első komoly eszmetörténeti értelmezési keretként az ún. prešereni struktúrát adja meg. E jelenség, amelyet a szlovén költészet meghatározó személyiségéről nevezett el (irodalmi, történelmi és eszmetörténeti szerepének magyarországi párhuzama Petőfi Sándorban fedezhető fel) önmagában is jelzi az irodalom (elsősorban a költészet) meghatározó szerepét a (szlovén) nemzeti kérdés megválaszolásában. Másként fogalmazva: az időszak nagy szlovén költői mindenekelőtt nagy nemzeti alakok voltak, akiknek meg kellett halniuk ahhoz, hogy a Parnasszusra emelkedhessenek. Ez az ideológiai keret határozta meg a szlovén irodalmi teret (természetesen mindig volt néhány mű, amely nem tartozott bele) egészen 1941-ig, amikor is a megszállók érkezésével és a kommunista forradalommal lassan kiszorították mások (de a háttérben mindig is jelen volt). A zsdanovi doktrína bevezetésének első próbálkozásai után, amely nem volt képes meghonosodni nálunk, és így végül a hatalom is lemondott róla, a szlovén irodalom lassanként a hatalom elleni lázadássá vált, amit gyakran szimbólumok, allegóriák segítségével fejezett ki... Paradox módon akkoriban az irodalom (a rendszerellenes is) jelentős állami pénzügyi támogatásban részesült, és természetesen még mindig hatalmas kulturális tőkét jelentett.

Irodalom kerestetik az önálló államban

Az 1991-es szlovén függetlenséggel az irodalom játéktere némileg ismét megváltozott. Az első években sokaknak nyílt lehetőségük arra, hogy az addig tiltott témákat feldolgozó könyvekkel jelentkezzenek, és ez sikeres is volt. Érezhető volt a folytonosság a szlovén posztmodernnel (ez ugyan nem volt túl jelentős, de a csúcspontján, a nyolcvanas években, meglehetősen érdekes művek születtek), később a minimalizmus is megjelent, például Andrej Blatnik rövidprózájában (*a Menjave kož* [Bőrcserék]) és a *Biografija brezimnih* [A névtelenek életrajzai] című novelláskötetei, aki a szlovén posztmodern számára is utat tört (*Plamenice in solze* [Fáklyák és könnyek] című könyvével) Polona Glavannal együtt (*Gverilci* [Gerillák]). Az új gazdasági rendszer egyes műfajok újjászületését is magával hozta, például a bűnügyi regényét, amelynek jelenleg olyan, sok tekintetben posztmodern kontextusban alkotó, kiemelkedő képviselői vannak, mint Maja Novak (például a *Cimre* [Lakótársak] című regénye) és Branko Gradišnik (*Nekdo drug* [Valaki más]). A krimi irodalom a 2008-as pénzügyi válság kezdetével kapott jókora lendületet, Avgust Demšar első kötetének megjelenésekor (a klasszikus detektív műfajban született első bűnügyi regényei utáni művei – mindnek Martin Vrenko nyomozó a főszereplője – a politikai bűnözés, a noir területére is eljutottak...), nyolc esztendővel később Tadej Golob csatlakozott hozzá Taras Birsa felügyelőről szóló, skandináv hangulatú krimisorozatával. Egy idő után Mojca Širok, egykori római tudósító is társult a bűnügyi műfaj szerzőihez, az olaszországi szervezett bűnözésről írt kifinomult és komor regényével (*Pogodba* [A szerződés]). Demšar, Golob és Širok látványos piaci sikert értek el (Golob és Demšar műveit meg is filmesítették), Meti Osredkarnak viszont a bűnügyi irodalom magas irodalmi értékét is sikerült visszaszereznie (*Umor v Šmihelski vasi* [Gyilkosság Šmihelska faluban] és *Zločin v Stari Fužini* [Büntény Stara Fužinában]) az átgondolt cselekmény jó néhány helyi kulturális elemet is tartalmaz, Mirt Komel Twin Peaks-szerű *Medsojje* című regényéhez hasonlóan.

A krimi kivételével a zsánérirodalom azonban Szlovéniában valóban nem jött létre, nem fejlődik. Szerelmes, erotikus regény, thriller stb. létezik, de nem kimagaslók, minőségük általában megkérdőjelezhető. Változásra a műfaji szinkretizmus területén került sor, amelyre az írásom végén még visszatérek, mivel a szlovén irodalom legutóbbi álló-

mását képviseli, hasonlóan a kortárs drámához, amelyre bár a független államiság első éveiben nagy szükség lett volna, de akkoriban még nem jelentkezett.

Az autopoétika születése

Kissé más folyamatok játszódtak le a költészetben. Bár ezt (és úgy általában az irodalmat) az évi mintegy 400 új mű megjelenése okán elég nehéz összességében értékelni, mégis néhány, a múlt század hatvanas éveiben gyökerező közös alapjellemezőt azért felfedezhetünk. Akkoriban a szlovén költészet jelentős nevei közé Tomaž Šalamun és Dane Zajc tartozott. Šalamun experimentális megközelítéssel használta a költészet egészen addig formalista nyelvezetét, Zajc pedig, akinek költészetét gyakran hasonlítják Ted Hughes-éhoz, mágiusan, különös hangzásával, sötét szemléletével képviselte a háború utáni költészet másik pólusát. Bár Dane Zajc nem talált túl sok követőre, szellemiségével némileg mégis befolyásolta szinte az összes újabb költőgenerációt. Šalamun hatását könnyebb vizsgálni. A függetlenné válást követően az ő vonalát követte például a Literatura elnevezésű irodalmi és művészeti társaság köré tömörült költők nemzedéke, akikre hatással volt az amerikai és a lengyel költészet, de félig-meddig urbánus költészetükben a popkultúrát is feldolgozták.

Uroš Zupant tartozik közéjük (*Sutre* [Szútrák]), aki jelenleg a szlovén költészet egyik legfontosabb képviselője, illetve a kissé líraibb Primož Čučnik (*Dve zimi* [Két tél]), a keserűbb hangvételű Tone Škrjanec (*Koža* [Bőr]) és a némileg experimentálisabb Gregor Podlogar (*Preselitve* [Áthelyezések]). A leginkább figyelemre méltó talán az *Oda na manhatnski aveniji* [Óda a Manhattan Avenue-höz]) című közös verseskötetük (Čučnik, Podlogar és Žiga Kariž).

Lassú generációváltással ez az irodalmi (költői) áramlat fiatalabb költőket is felvonultatott, akik e keretek között nevelkedtek, de távolodni kezdtek tőle: autopoétikát fejleszteni, finomítani és tökéletesíteni a nyelvet. E vonatkozásban említhetjük Andrej Hočevar (*Privajanje na svetlobo* [Hozzászokás a fényhez]), Ana Pepelnik (*tebno* [Techno]), Veronika Dintinjana (*Rumeno gori grm forzicij* [Sárgán ég az aranyfa]) vagy Jure Jakob (*Lakota* [Éhség]) nevét.

Ugyanakkor a költészet túlnyomó többsége természetesen egyszerűen nem szorítható egyetlen keretbe sem. Nemcsak az ifjabb generáció önálló, egyéni hangú tagjairól van itt szó, mint amilyen teszem azt

néhány, egyértelműen a feminista látásmódhoz kötődő intimebb költő, Maja Vidmar (*Sobe* [Szobák]) és Barbara Korun (*Ostrina miline* [A kegyelem éle]), hanem mondjuk az experimentálisabb és helyenként hermetikus Miklavž Komelj (*Liebestod* [Szerelemhalál]), a szellemi-egyházias színezetű Gorazd Kocijančič (*Od Taleša do tebe* [Thalestől neked]). Megemlíthetjük még a perfekcionista minimalista Kristina Hočevart (*Naval* [Hajsza]), (hasonló jelzővel illethetnénk Borut Gombačot is, például a *S konico konice jezika* [A nyelv hegyének hegyével] című verseskötetében), illetve az urbánus, kifinomult és nehezen besorolható Petra Kolmančičot (*P(l)ast za p(l)astjo* [Réteg réteg után, csapda csapda után]) és Kaja Teržant (*Krog* [Kör]) vagy például Anja Golobot (*Vesa v vzgibi, Didaskalije k dihanju* [Húzódkodás, Didaskália a légzéshez]), aki minden bizonnyal a legolvasottabb a függetlenséggé válást követően jelentkező költők közül. Természetesen vannak korábbi alkotók is, akik karrierje mintegy fél évszázada vagy annál is előbb indult, mint a rendkívül népszerű, ám kissé ellentmondásos Svetlana Makarovič (a népi irodalom formáinak visszhangjával), a kifejezetten hermetikus Andrej Medved (gyakori filozófiai utalásokkal), az individuális Erika Vouk (*Ta dan: balade* [Ez a nap: balladák]) és a filozofikus töltetű Milan Dekleva (*Izganjalci smisla* [A jelentés ördögűzői]). Valószínűleg külön fejezetet képvisel a verstanall foglalkozó elismert irodalmár, az antik verselés kutatója és alkotója, Boris A. Novak, a háromkötetes első szlovén eposz (*Vrata nepovrata* [A vissza nem térés ajtaja]) szerzője – hogy csak néhányukat említsem.

Az elmúlt egy-két évtized szlovén költészetének fontos része az ellenállás hangja is (általában a *mainstream*, a kapitalizmus, az uralkodó kultúra és esztétika, az idegengyűlölet ellen). A szlovén költészet ezen irányának kulcsszereplői közé tartozik az IDIOT című irodalmi folyóirat, ahonnan sok alkotó (elsősorban költő) került ki, akik később, ha ki is vonultak a folyóiratot jellemző esztétikából, mégis hasonló világlátást képviseltek. Legfontosabb képviselőik a folyóirat egyik szellemi vezetője Tibor Hrs Pandur (*Enerđimašina* [Energiagép]), Uroš Prah (*Tišima*), Monika Vrečar (*Šovinistka* [Soviniszta]), Katja Plut (*Kresničke* [Szentjánosbogár]), Karlo Hmeljak (*Krčrk*) és Katja Perat, aki első verseskötetével (*Najboljši so padli* [A legjobbak elestek]) a nagyközönség érdeklődését is felkeltette az ifjabb generáció költésze iránt. A nemekkel és a nemiséggel kapcsolatos kérdések szintén gyakran felmerülnek ezeknél az alkotóknál, a női szerzőknél a feminizmus prizmáján keresztül, az LMBT-szerzőknél a meleg vonatkozásában. E ponton érdemes

megemlíteni Dejan Kobant (például a *Razporeditve* [Elrendezések] című verseskötetét), aki sokrétű irodalmi aktivitásával (felolvasások szervezése, online felolvasások stb.) a kortárs szlovén költészet egyik referenciapontját képviseli, legalábbis azok közül, akik a média figyelmét is felkeltették.

Létezik egy másik, kevésbé közismert, mégis kifejezetten fontos irányzat, amelynek eredete a múlt század hetvenes, nyolcvanas éveiben keresendő, és elsősorban a költő és esszéista Jure Detela (1951–1992) körül csoportosult. Ez az irányzat világirodalmi szempontból is különleges egyediséget képviselt. A költő, aki megpróbálta eltörölni a metaforát (amelyet jelentésének korlátai és a benne mutatkozó töredezettség miatt eredendően erőszakoltnak értelmezett), a radikális baloldali áramlatokkal kacérkodott, és a metafizika területére is átnyúlt, egyúttal az állatok jogaiért folytatott modern mozgalom előfutára (ami költészetben és mindennapi életében is kifejeződött) és az úgynevezett *mainstream* ökológia kritikusa is volt. A költő, akinek munkáit Miklavž Komelj nemrégiben két kötetbe gyűjtötte egybe (*Zbrane pesmi, 1. in 2. del* [Összegyűjtött versek, 1. és 2. rész]) a „kulturális feudalizmusról” alkotott tézisével is (alapvetően arról az elképzelésről van szó, miszerint a kulturális tér a feudalizmus elvei szerint épül fel) kitérőlhettelen nyomot hagyott egyes szerzőknél. Akik között, a már említettekén kívül, Miklavž Komelj és Iztok Osojnikot (vers: *Hamlet*, utópiaregény: *Svinje letijo v nebo* [Disznók repülnek az égen]), Taja Krambergert (*Žametni indigo* [Bársony indigó]), Alenka Jovanovskit (*Tisoč osemdeset stopinj* [Ezernyolcvan fok]) találhatjuk. A Detela iránti mai érdeklődés visszhangját fedezhetjük fel például Vesna Liponik *roko razje* [lerágja a kezét] című verseskötetében, amely az ember és az állatok kapcsolatának kérdésére összpontosít, ami kifejezetten, a prózában is jelen lévő, modern áramlatokhoz tartozik. Hasonló tematikát dolgoz fel Jana Putrle Srdić *Oko očesu vrana* [A szem szeme varjú] című kötete, bár más fogalmi keretben.

Az újabb kiadások, összegyűjtött költemények stb. egyébként jelentős elemet képviselnek a kortárs szlovén irodalmi térben. Nemcsak Jure Deteláról van szó, hanem például Srečko Kosovel *Vsem naj bom neznan* [Legyek mindenki számára ismeretlen] címmel összegyűjtött írásairól is (ő az az avantgárd művész, akinek a neve a szlovén határokon túl is ismert lehet), vagy Ivanka Hergold a percepcionizmus irányzatához tartozó *Nož in jabolko* [Kés és alma] című modern regényének újrakiadásáról, és nem utolsósorban az egyéni hangú, atipikus posztmodernista

Vojko Gorjan *Planetarium* [Planetárium] című regényének újramegjelenéséről. Mindegyikükre jellemző azonban, hogy újraolvasásuk hozzájárul teljesebb megértésükhöz.

A kortárs irodalom legkiemelkedőbb költeményeinek alapos áttekintését adja a Matevž Kos szerkesztette, a kilencvenes évek elsősorban szlovén költészetét bemutató *Mi se vrnemo zvečer* [Este jövünk vissza] című antológia. Újabb, 2013-as kiadása az Urban Vovk és Uroš Zupan szerkesztette, *75 pesmi od Dekleve do Peratove* [75 vers Deklevától Peratovig] című antológia, amelynek legkorábbi versei a múlt század hetvenes éveiből származnak, s mely lefedi a modern költészet jelentős részét.

A kispróza sokfélesége

A próza területén sajnos hiányoznak az olyan antológiák, amelyek átfogó képet nyújthatnának a kortárs irodalomról, így az irodalmi díjakat, mindenekelőtt az elsőkönyvesek díját tekinthetjük itt irányadónak. Ezek azonban nem korlátozódnak a (kis)prózára, a Prešeren-díj, a leg-rangosabb állami díj például minden irodalmi műfajt felölel.

Más a helyzet a Kresnik-díjjal, ezt „az előző év legjobb regényéért” adományozza az egyik országos szlovén napilap, a Delo. E díj kevésbé rangos, újabb párjaként említhetjük a hasonló irányú Novo mesto-díjat (ezt a Novo mesto-i Goga Kiadó adományozza), azzal, hogy ezt rövid-prózai gyűjteményeknek ítélik oda.

A díjazott szövegek gyors áttekintése sokat elárul a szlovén irodalomról. A Novo mesto-díjat az első évben Suzana Tratnik kapta (*Noben glas* [Nincs hang]), aki Brane Mozetič (a *Pasijon* [Passió] című kisprózai gyűjteményét kell megemlíteni) és Nataša Sukič (a *Molji živijo v prahu* [Lepkék élnek a porban] című disztópiája) mellett a szlovén próza egyik fontos képviselője. Tratnik műveiben – többek között – az LMBTQA + kérdésekre összpontosít. Két évvel később ezt a díjat Vesna Lemaic (*Dobrodošli* [Isten hozta] című kisprózagyűjteménye a menekültkérdést boncolgatja) kapta, aki időnként szintén hasonló témákkal foglalkozik, és egy disztópikus, egyértelmű feminista hatást tükröző sci-fit is jegyez, *Odlagališče* [Szemétlerakó] címmel. Tratnik és Lemaic mellett megemlíthető még Eva Markun kissé Gogol-szerű és poétikus hangulatot sugárzó, díjazott regénye (*Menazerija* [Menaszéria]), amely a természet, a nők és az idegen kulturális háttérrel rendelkezők kérdését veszi górcső alá. Elsősorban a nőkérdéssel kapcsolatos fantázia szempontjából

illeszkedik a kortárs szlovén kispróza mikromegjelenésébe Tine Vrščaj *Plašč* [Kabát] című és Zarja Vršič *Kozjeglavka* [Kecskefej] című gyűjteménye.

A szlovén kisprózával kapcsolatban több jelenségre is fel kell hívni a figyelmet. Ilyen például a novella műfaja, amelynek Andrej Blatnik (*Saj razumeš?* [Megérted?]) talán az egyik fő képviselője, az a szerző, aki hosszú éveken át dolgozott mentorként kisprózai műhelyekben, és a novella klasszikus felépítésének elméletével, illetve a rövid novella formájának meghonosításával sok íróra volt jelentős hatással. Megjelentek a kifejezetten verisztikus, helyenként esszéisztikus novellák is (például Urban Vovk *Garáže* [Garázsok] című műve, vagy Jure Jakob *Hiša* [Ház] című novellája és a *Visoko poletje na provincialnih bazenih* [Nyárközép a provinciális medencéken] Uroš Zupantól), illetve a remélt-nél rövidebb életű, kifejezetten társadalmi realista novella (és regény), amelyek azonban nem értek el esztétikai áttöréseket. Érdekes ugyanakkor, hogy új prózaversekkel a szlovén irodalomban nem jelentkeztek, kétségkívül Andrej Brvar (1945) maradt az irodalom e válfajának legnagyobb tekintélye, aki a szlovén prózaversek antológiáját is szerkesztette (*Brez verzov, brez rim* [Versek nélkül, rímek nélkül]), bár néhány érdekes kísérlet található Andrej Hočevár *Seznam* [Lista] című gyűjteményében is.

A regény a mainstream és az alternatív között

Összehasonlíthatatlanul élénkebb folyamatok játszódtak le a regény területén. Ismét a díjakhoz fordulhatunk segítségért, például a már említett Kresnikhez. Elsőre talán meglephet minket, hogy a díjazottak névsorában nem sok női szerzővel találkozhatunk (2003 és 2018 között egy sem szerepel a díjazottak között, a női szerzők által írt megannyi jó és látványos regény ellenére), és az is, hogy ritkán, sőt alig találunk korábbi, egyébként rangos és sokat fordított *klasszikust*, amilyen például Florjan Lipuš vagy a már elhunyt Alojz Rebula vagy Boris Pahor, akik pedig figyelemre méltó, külföldön is elismert szerzők.

A Kresnik-díj odaítélése körüli viták gyakran elég élesek, sokszor (és megalapozottan) jelenik meg bennük a piaci promóció vádja, a fővárosi, középkorú, férfi szerzők sorozatos elismerése és favorizálása. Így például a legtöbb Kresnik-díjjal Drago Jančar, a külföldön legismertebb szlovén író büszkélkedhet (első regényét, a *Galjot* [A gályarab]

című történelmi regényt említeném), utána Goran Vojnović és Andrej E. Skubic következnek, majd Lojze Kovačič és Feri Lainšček. Vojnović műveiben gyakran foglalkozik az egykori Jugoszlávia köztársaságaiból érkezett bevándorlók kérdésével (leginkább a *Čefurji raus!* [Čefurok,¹ kifelé!], ami a szlovén bestsellerek sorába tartozik), Skubicot a társadalmi kérdések érdeklik, Kovačičot a modern klasszikusok közé sorolják, aki a huszadik század mechanizmusát és a benne élő emberek sorsát mutatja be, Lainšček pedig az egyik legnépszerűbb szlovén szerző, több megfilmesített regénnyel, témái között a szeretet, a személyes kapcsolatok és a szociális helyzet kérdéseit találjuk (elsősorban a roma közösségek vonatkozásában). 2019-ben kitüntetett figyelmet kapott Bronje Žakelj a rákkal való tragikus küzdelemről szóló, *Belo se pere na devetdeset* [A fehéret kilencvenkilencen mossák] című, Kresnik-díjas regénye, amely bekerült a legeladhatóbb szlovén regények közé. Egy évvel később Veronika Simonita kapott díjat (*Ivana pod morjem* [Ivana a tenger alatt], egy család történetéről a huszadik század tragédiái során). De térjünk vissza a kiindulópontunkhoz, a művészi érték díjazásához. Ez persze többször is előfordult a díj történetében. Ide tartozik például Katarina Marinčič *Prikrita harmonija* [Rejtett harmónia] című műve, az első világháború alatti és utáni történekekről, Davorina Lenka első romaneszkje, a *Telesa v temi* [Testek a sötétben], amely a szexualitás és a posztmodern irodalmi eszközök felhasználásának játékát mutatja be.

A kétezres évek elejétől a következő művek játszanak fontos szerepet a szlovén irodalomban: Katarina Marinčič másik, az életrajz műfajával kísérletező regénye biztosan (*Po njihovih besedah* [Szavaik szerint]), Jasmin B. Frelih David Foster Wallace művészetéhez kötődő *Na/pol* [Fél/be] című regénye, Anja Radaljac humoros Bovaryné-átdolgozása, a *Polko s peščenih bankin* [Polka a homokpartról], és egy műfajában megfoghatatlan kötet Dijana Matković *V imenu očeta* [Apám nevében] című, regénynek, novelláskötetnek és versgyűjteménynek is nevezhető munkája. Lehetetlen lenne kihagyni még Matej Krajncet, aki rendkívül termékeny költő, író, műfordító és zenész, több száz, az experimentalizmus és a szélsőséges metafikció jellemezte művével.

Úgy tűnik, hogy csak epizód volt a szlovén irodalomban az az időszak, amely végleg szakítani kívánt a posztmodern hullámával. Mivel ez lehetetlen volt, így sikerült egyfajta poszt-posztmodern lángolást lét-

1 A Čefur az egykori Jugoszlávia területeiről származó bevándorlók valószínűleg török eredetű gúnyneve Szlovéniában.

rehozni, amely új esztétikájú új művek születését inspirálta. Világosan felismerhető mindez például Andrej Tomažin munkáiban, aki a népmese műfajával való játék után (amely azonban túlesztétizált és – tegyük hozzá – „túlintellektualizált” volt) a *Stramorjevi koraki* [Stramor lépte] és a *Črvi* [Férgék] című kötetekben (ez utóbbi valamiféle theory-fiction) már kifejezetten elmerült a hermetikus esztétikában, majd a poszthumanizmus hullámát helyezte transzhumanista megjelenítésbe az *Anonimna tehnologija* [Anonim technológia] című novelláskötetében. A poszthumanizmus szólal meg Jernej Županičnál is, a *Mamuti* [Mamutok] című, munkakörülményekről, kolonializmusról, a specializációról és sok másról lamentáló, valamiféle antropomorfizált jelenkori mamutokról szóló regényben. Ugyanez mondható még el Anja Radaljac *Puščavo, klet, katakombe* [Sivatag, pince, katakombák] című esszéisztikus, experimentális narratív stratégiákat használó regényéről, amely a pénzügyi spekulációval, a politikai rendszerrel és cselekvéssel, az etikával, az ökológiával kapcsolatos kérdéseket vet fel. A mű műfaji szinkretizmust diktál, hasonlóan ahhoz, ahogy az Muanis Sinanović *Anastrofa* [Anastrofa] című művében is történik (a szerző eredendően költő, például a *Dvoovid* című verseskötet szerzője), amelyet balkanofuturisztikus regényként jellemeztek. A disztópia jelei is megtalálhatók benne, illetve más, különféle műfajoké, a theory-fictioné és nem utolsósorban a politikaelméleté.

Korunk égető témái természetesen olykor hagyományosabb módon jelennek meg az irodalmi művekben, ilyen például az ökológiai kérdések tárgyalása Nataša Kramberger *Primerljivi hektarji* [Összehasonlítható hektárok] című művében, vagy az ingatlanpiaci politika kritikája Ivana Djilas *Hiša* [Ház] című regényében. Ugyanez mondható el Ana Schnabl művészetéről, aki első novelláskötetében, a *Razvezani* [Elváltak] címűben a modern személyes kapcsolatok természetéről ír, vagy későbbi, *Mojstrovina* [Mestermű] regényében a Jugoszlávia szétesése előtti időszak újrafelfedezésére tesz kísérletet (ami szlovén kontextusban a szellemi diszkontinuitást is jelenti a függetlenedési küzdelemmel, ami a jelent is tükrözi).

Néhány kivételtől eltekintve a fenti művekre az is érvényes, hogy a regény műfaján belül nem jelenítenek meg túlságosan széles spektrumot. Alig van közöttük történelmi regény, teljességre irányuló, szerteágazó történet, néhány ilyen azonban mégis született. Ezek önálló említést is érdemelnek. Az egyik például a *Sonce Petovione* [Petoviona napja] Branko Cestniktől Ptuj városának történetéről (amely az an-

tik Róma idején fontos központ volt) a korai kereszténység korából. Hasonló Mojca Kumerdej *Kronosovo žetev* [Kronosz aratása] című regénye, amely a reformáció és az ellenreformáció időszakáról ad közelképet. Ez az élénk stílusú tudományos regény jelentős visszhangot kapott. Zdenek Kodrič regényei is ilyen jellegűek, például a *Pet ljubezni* [Öt szerelem] (a maribori zsidó közösség gazdag történetéről) vagy a *Nebesa cadillac* [Cadillac mennyország] (a teozófus és spiritiszta Vay Adelmáról, aki a mai Szlovénia területén élt). Hasonlóan széles spektrumban mozog, de időnként megszakítja azt, és egy intimebb szférába jut Gabriela Babnik *Sušna doba* [Aszály] című regényében, a női lét általános kérdéseit és a feketék reprezentációját tárgyalva (a posztkolonializmus elméletének hatása alatt).

A dráma (újra)felfedezése

Mélyebb folyamatokat figyelhetünk meg a dráma területén is, amely régóta kereste igazi hangját a jelenkor gyors posztdramái színházi fejlődésében. A drámai szövegek alkotása és színházi bemutatásuk azonban továbbra sem zavartalan folyamat, a drámák kiadásának lehetősége meg lehetőségen korlátozott. Bár a dráma legfőbb nevei továbbra is elsősorban a megkérdőjelezhetetlen klasszikusok (mint Ivan Cankar, akit a köztudomány még mindig a legnagyobb szlovén írónak, drámaírónak tart) és a második világháború idején született generációk képviselői, de azért az újabb szerzők lehetőségei is egyre bővülnek. Például Vinko Möderndorfer (*Limonada slovenica* [Szlovén limonádé]) és Matjaž Zupančič (*Vladimir*), illetve a Rok Vilčnik (*Ljudski demokratični cirkus Sakešvili* [Sakeshvili Népi Demokratikus Cirkusz] körüli egyre elismertebbé váló drámaírók kerültek előtérbe, például Dragica Potočnjak (*Alisa, Alisa*) és Žanina Mirčevska (*Žrelo* [Nyelőcső]), majd a fiatalabb generáció szerzői, köztük Simona Hamer, Maja Šorli, Tjaša Mislej és mások.

A kortárs szlovén dráma vitathatatlanul legfontosabb személyisége Simona Semenič (például a *5fantkov.si, jerebika, štrudelj, ples pa še kaj* [5fiú.si, madárberkenye, rétes, tánc és még sok minden más]), illetve a *Medtem ko skoraj rečem še ali prilika o vladarju in modrosti* [Miközben szinte többet mondok, avagy példázat az uralkodóról és a bölcsességről], művei, eltávolodva a dráma hagyományos fogalmától, egyidejűleg kapcsolják össze az előadást és az írást. Nyelvi és esztétikai szempontból tökéletes műveinek kritikus éle, önkritikus árnyalatokkal kiegészülve,

általában a patriarchális rendszer, a kortárs kapitalizmus, a nacionalizmus, az egyház szerepe stb. ellen irányul.

A kortárs szlovén irodalom ezen áttekintése természetesen csak egy a lehetséges változatok közül, egy 1991-ben született irodalomkritikus sajtós nézeti jellemzik. Az értő olvasó, legalábbis bizonyos mértékben, valószínűleg azonosulni tud vele, bár ez a szélesebb olvasói körre feltehetően nem vonatkozik. A költészet például (néhány kivételtől eltekintve) egy szűk kör ügye, ami valószínűleg a novellisztikára és talán még inkább a drámairodalomra is igaz. A nagyközönség inkább a regényirodalmat ismeri (még egyszer: nem mindenki), még többeket inkább a híres szlovének életrajzai érdekelnek, illetve a fordításirodalom. Azon könyvek iránt érdeklődnek, amelyek a népszerű esszé műfajába helyezhetők (ilyenek a párkapcsolatok történetét és a szexualitást bemutató vallomások, bestsellersorozatban, például Milena Miklavčič *Ogenj, rit in kače niso za igrače* [A tűz, a fenék és a kígyók nem játékszerek] című kötete), természetesen a hagyományos esszéirodalom is csak egy szűk kört érdekel.

Azt mindenesetre leszögezhetjük, hogy a függetlenség utáni szlovén irodalomnak van egyfajta esztétikai és tartalmi íve, amely a felszabadulás kifejeződésétől kiindulva (ami az autopoétikát, e műfaj megjelenését eredményezte...) a tágabb esztétikai és tematikus áramlatok megjelenéséhez vezetett, bár itt már ismét olyan irodalomról van szó, amely egy szűkebb olvasói csoportot érint. Miközben a teljes szlovén irodalmi termés gerincét főleg a bűnügyi műfaj slágerei adják, illetve néhány *élő klasszikus* és rengeteg olyan kötet, amelyek általános társadalmi kérdéseket és személyes kapcsolatokat feszegetnek, gyakran sajnos nem túl meggyőző irodalmi eszközökkel. Feltételezhető tehát, hogy a szlovén irodalom akkor kínálja a legtöbbet a külföldi olvasó számára, amikor speciálisan helyi kérdéseket tárgyal (amelyek a fordításoknak köszönhetően egy idegen kulturális tér kuriózumaivá válnak), illetve amikor a kortárs áramlatokhoz kapcsolódik.

Mészáros Andor fordítása